

území východních Čech. (Je otázkou, zda menší počet pravěkých nálezů mohl být zpracován jinou formou. Pouze u lokalit s početnějším nálezovým fondem mohla být provedena podrobnější analýza). Zajímavé jsou poznatky o zdrojích kamenné suroviny pro výrobu štípané kamenné industrie (kunětickohorský porcelanit a rohovec z východočeské křídly).

V uvedeném kontextu se také pojednává o pravěkých komunikacích: za spojnicí mezi východními Čechami a Moravou lze považovat cestu, která vedla proti proudu řeky Svitavy a Loučně, což dokládají archeologické nálezy. Dále existovaly komunikace spojující východní Čechy s oblastmi dolního Slezska a s regionem kutnohorský–čáslavským, což opět prokazuje charakteristika archeologických nálezů. Jako příklady kontaktů s Moravou mohou sloužit nálezy jevišovické (Libčany) a bošácké keramiky (Plotiště nad Labem), stejně jako výbava hrobu nositele kultury se šňůrovou keramikou z Mlékosrb. Vztahy se středními Čechami mimo jiné dokládají nálezy archeologického materiálu fivnáčské kultury až na levém břehu Labe (lokalita Blatné). Ve stejných intencích jsou hodnoceny další úseky pravěku a doby slovanské.

V závěru diplomové práce jsou shrnuty poznatky z předchozích kapitol. Jsou zde též naznačeny další úkoly a badatelské záměry spojené s poznáváním pravěkého a časně historického osídlení sledovaného regionu.

Andrea Matějčková, Kultury se zvoncovitými poháry a se šňůrovou keramikou na Břeclavsku — přírodní prostředí, topografie lokalit, pohřební ritus (Brno 1995). 276 stran, 61 tabulek, 48 map. Díl II — obrazová část, tabulky 1–61, mapové přílohy.

Cílem diplomové práce rozdělené do třech hlavních tematických bloků (— vztah nalezišť k vybraným parametrům přírodního prostředí, — otázky pohřebního ritu a analýza inventáře obou sledovaných kultur, — publikace pramenné základny v podobě soupisu a katalogu) bylo komplexní zpracování pramenné základny kultury se šňůrovou keramikou a kultury se zvoncovitými poháry (dále jen KŠK a KZP), snaha o pochopení sídelní struktury společnosti nositelů KŠK a KZP a vnitřního vývoje pozdního eneolitu na Moravě a posouzení vztahů pozdně eneolitických kultur k základním přírodním činitelům v rámci mezostuktury. Za ty považujeme klima, reliéf, půdní pokryv, geologické podloží a vodní síť.

V práci byl shromážděn pramenný archeologický materiál představující ca 20 % celkového fondu KZP pocházejícího z pohřebišť na Moravě. Je zřejmé, že na Břeclavsku, stejně jako na Moravě je zastoupen nejstarší vývojový stupeň KZP — FG I a FG I/II. Tento soubor nálezů je charakterizován především výskytem vysokých (maritimních a epimarinálních) zdobených pohárů. Pro tuto skupinu jsou charakteristické bohaté vybavené hroby. Nejvíce nálezů z Břeclavska, stejně jako z celé Moravy, pochází ze středního období (FG II). Tuto skutečnost můžeme objasnit buď nemožností přesnějšího typologického rozčlenění středního období rozvoje KZP, nebo delším vývojem a stabilizací osídlení spolu s vnitřní kolonizací Moravy. Pro toto období jsou charakteristické nízké zdobené zvoncovité poháry, různé tvary džbánek, mísy a pod. Nejméně zastoupeno, co se týká počtu lokalit, je třetí období vývoje KZP (FG III), avšak s tím rozdílem, že oproti FG I a I/II známe již větší pohřebiště. Toto období lze vymezit absencí zdobeného zvoncovitého poháru a výskytem obvyklé průvodní keramiky. Shromáždila jsem také nepočtený materiál KŠK.

Z území Břeclavska jsem měla k dispozici 7 nalezišť pohřebišť KŠK na katastrech 7 obcí, 52 nalezišť pohřebišť KZP na katastrech 30 obcí a 25 nalezišť sídlišť KZP na katastrech 21 obce.

Všechny zjištěné lokality byly vyneseny do map 1:50 000. Ta z nalezišť, která je možno lokalizovat přesně, jsou pak vynesena v mapách 1:10 000 s určením typů půd a geologickým podložím.

Sídelní oikumena KŠK je na Moravě vymezena řekou Svatkou a Svitavou, jižním tokem Dyje a východními svahy Bílých Karpat, Moravských Beskyd, Oderských vrchů a Jeseníků. Severní hranici vymezují lokality na Šumpersku. Z jihozápadní Moravy nálezy KŠK chybí. Převážná část lokalit KŠK leží v nadmořské výšce do 300 m n.m., zbyvajících jsou situovány do vyšších poloh, v zásadě však nepřekračují výšku 500 m n.m.

Sídelní oikumena KZP je vymezena hornatými oblastmi — na západě Českomoravskou vrchovinou, na severu Sudetskou soustavou, na východě Vnějšími Západními Karpaty. Na jihu je otevřena a spojena s panonskou provincií a s Vídeňskou pánví. Osídlení je relativně husté a rovnoměrné, přičemž se koncentruje do nížinných poloh do ca 350 m n.m.

Z výše uvedeného vyplývá, že se sídelní oikumeny obou kultur do značné míry překrývají. Je otázkou, jak tento jev vysvětlit. Absenci KŠK na jihozápadní Moravě můžeme vysvětlit přežívající jevišovickou kulturou, z níž se dostává do náplně KŠK řada prvků. V tomto období se na Moravu dostávají prvky charakteristické pro KZP a skupinu Kosihy–Čaka, které zřejmě po jisté období koexistují a poté zcela převažují nad KŠK. Je to zřejmě i z nepoměru mezi kvantitativním výskytem KŠK a KZP na Moravě. Z území Moravy známe přibližně 100 lokalit KŠK oproti ca 350 lokalitám KZP. Zároveň je velký nepoměr i mezi počtem prozkoumaných hrobů, neboť z KŠK byl zjištěn dosud materiál přibližně z 330 hrobů. Naproti tomu známe hrobový materiál pocházející přibližně z 1000 hrobů KZP. Tento nepoměr můžeme zřejmě vysvětlit dvojím způsobem. Jedním z vysvětlení může být to, že nositelů KŠK bylo na Moravě méně než nositelů KZP, což by mohlo být způsobeno již výše uvedenou částečnou koexistencí obou kultur. Druhým možným vysvětlením by byl rozdíl v délce trvání obou kultur. Vzhledem k výše uvedenému nepoměru lokalit KŠK a KZP nelze dosud bohužel srovnat umístění lokalit v terénu. Nyní tedy shrnu pozorování, která se týkají jen KZP. Je možné předpokládat, že se osídlení koncentruje do nížinných poloh. S osídlením ve vyšších nadmořských výškách se setkáváme ojediněle a komunity KZP se tam dostávají podél toků řek a říček zaříznutými údolními. Neosídleny zůstávají ploché pahorkatiny a vrchoviny. Nalezště se nejčastěji vyskytují na rovinách, méně často na svazích. Nejčastěji jsou osídleny černozemě se sprašovým podložím, pak následují nivní a lužní půdy. Je možné předpokládat, že některé lokality umístěné v nivních oblastech jsou nám nedostupné díky mladším sedimentům.

Sídelní areál jednotlivých komunit KZP ve vztahu k přírodnímu prostředí si pak můžeme představit jako jednotu následujících podstatných charakteristik (nadmořská výška, vzdálenost od vodního zdroje, typ půdy a substrátu, reliéf). Na tomto základě lze pak charakterizovat nejobvyklejší typ sídelního areálu KZP na Břeclavsku:

- nadmořská výška do 200 m
- vzdálenost od vodního zdroje do 200 m
- černozem na spraši
- rovina až mírný svah

Význam tohoto zjištění tkví v tom, že by snad bylo možné, byť bez znalostí konkrétních archeologických nálezů, rekonstruovat hypoteticky osídlení v tomto období v daném regionu. Bude-li v budoucnu více pramenů pro KŠK, bude vhodné obě kultury porovnat právě z tohoto hlediska, neboť nám to může mnohé napovědět o kontinuitě či diskontinuitě, popřípadě i o chronologických vztazích jednotlivých komunit nositelů těchto archeologických kultur v daném regionu.